

פוליטיקה, סמכות
והצעה לתיקון

הרב ד"ר עידו פנטר

© כל הזכויות שמורות
אייר תשפ"ד, מאי 2024

כתיבה: עידו פכטר
עריכה: בנימין פרנקל
עיצוב: נרית זליגר

יוצא לאור בחסות "המרכז הרעיוני של תנועת נאמני תורה ועבודה - קולך"

תוכן עניינים

חלק א: המשבר

- 7..... המצב בימינו
- 11..... מכבוד לניכור
- 15..... אתגר לחברה

חלק ב: מעמד ותפקיד הרבנות

- 18..... לא סנהדרין
- 20..... להתפכח מן החלום
- 23..... כהן ונביא
- 26..... משרתי דת ומייצגי דת
- 28..... פקידים במעמד של נבחרים

חלק ג: הצעה לפתרון

- 32..... ניסיונות עבר
- 35..... שירותי דת כגוף מקצועי
- 37..... רבנות ראשית ייצוגית
- 39..... תפקידי רבנות נוספים

חלק ד: הלכה למעשה

- 42..... להפריד רבנות ממדינה
- 44..... מה אפשר לעשות כעת?
- 46..... מעין סיכום

חלק א:

המסבר

הגורם המרכזי שהוביל את ההסתאבות הרוחנית בארץ היה מעמד הכהונה. בימי בית ראשון הכהונה במקדש הייתה מוסד עצמאי, שנוהל על ידי זרע אהרן, ואילו המלוכה בממלכת יהודה ניתנה לזרע בית דוד; בימי בית שני, לעומת זאת, ימי מלכות בית חשמונאי, הכהונה והמלוכה התאחדו. החשמונאים, שהיו כהנים ושירתו במקדש, שחררו את העם מעול הסלווקים ותפסו את מוסרות השלטון.

הזיהוי בין השלטון הפוליטי ובין מוסד הכהונה השחית אט אט את שתי המערכות. החלו מאבקים על השליטה במקדש, והכהונה נקנתה בכסף בידי תאבי בצע, כבוד וממון, שלא היו ראויים לתפקידם. המצב היה כה חמור עד שהתלמוד הבבלי מעיד כי בעוד שלאורך כל ימי בית ראשון רק שמונה עשר כהנים גדולים שירתו במקדש, הרי בימי בית שני שירתו יותר משלוש מאות כהנים גדולים, ורובם המוחלט לא כיהן למעלה משנה בתפקיד (בבלי יומא ט ע"א).

"אמר אבא שאול בן בטנית משום אבא יוסף בן חנין:
אוי לי מבית בייתוס - אוי לי מאלתן
אוי לי מבית חנין - אוי לי מלחישתן
אוי לי מבית קתרוס - אוי לי מקולמוסן
אוי לי מבית ישמעאל בן פיאכי - אוי לי מאגרופן,
שהם כהנים גדולים ובניהן גיזברין
וחתניהם אמרכלין ועבדיהן חובטין
את העם במקלות."
(בבלי פסחים נז, ע"ב)

שלהי ימי בית שני היו ימים שחורים בהיסטוריה היהודית בארץ ישראל. משפחת חשמונאי שחררה את ישראל מהשלטון הסלווקי והעניקה לו עצמאות לראשונה מזה מאות שנים. היא טיהרה את המקדש והשיבה את העבודה בו לקדמותה. לרגעים היה נדמה שהעידן המשיחי בא ושנבואות הנחמה של נביאי בית ראשון מתגשמות. אבל לא ארכו השנים עד שהכול הסתאב ונרקב. חורבן רוחני בא לארץ, ובעקבותיו גם חורבן גשמי.

את בניהן לכל התפקידים האחראים במקדש - אבות הבית כיהנו ככהנים גדולים, בניהם שלטו בתקציב, חתניהם מונו למנהלים של המקדש, ועבדיהם היו השליחים לחבוט בעם ולנצל אותו. זו תמונת השחיתות. כך נראה סיאוב דתי.

המצב בימינו

ביום שלישי, י"ד אב, 1.8.23, למעלה מחודשיים לפני פרוץ מלחמת 'חרבות ברזל', היו אמורות להיערך הבחירות לרבנות הראשית בממלכת ישראל השלישית,

מדינת ישראל, בתום עשר שנות כהונת שני הרבנים הראשיים - הראשון לציון הרב יצחק יוסף והרב דוד לאו. אך במערכת הפוליטית החליטו להצביע בעד דחיית בחצי שנה. מדוע? לטענת מגישי הצעת החוק לדחיית הבחירות

עד כמה מצבו של מעמד הכהנים היה נורא מבחינה מוסרית, ניתן לקרוא ברבים ממדרשי חז"ל וניתן אף למצוא לכך עדויות בממצאים ארכיאולוגיים. הכהנים חיו חיי מותרות מוגזמים, נטלו ממון לכיסם שלא כדין והתעמרו בעם, שאותו הם היו אמורים לשרת. הקרבה

שלהם לשלטון נתנה בידם כוח, שהרחיק את דורשי האלוהים מהם ומן המקדש. מצב זה האיץ בחכמים להקים למקדש מוסדות אלטרנטיביים בדמות בית הכנסת ובית המדרש, ובמקום הכהנים לכוונן גיבור דתי חדש - התלמיד החכם.

הגמרא שציטטנו בפתיחה מתארת מצב עגום זה של מוסד הכהונה. ארבע משפחות השתלטו על הכהונה ונהגו באלימות כלפי מי שלא ציית להן. הן היכו (אלתן, אגרופן), יעצו רע (לחישתן) והלשינו (קולמוסן) על מתנגדיהן, ומינו

צילום: תמר הירדני

מטעם מפלגת ש"ס, הסיבה לכך הייתה סמיכותן לבחירות לרשויות המקומיות (שהיו אמורות להתקיים באוקטובר 2023), מה שעלול היה להוביל לאי-סדרים בבחירות לרבנות.

אין זה סוד שכנראה לא זו הייתה הסיבה האמיתית לדחייה. לפי פרשנים שונים, הסיבה האמיתית לדחיית מועד הבחירות הייתה רצונו של יו"ר תנועת ש"ס **אריה דרעי**, למנות את אחיו **הרב יהודה דרעי**, רב העיר באר שבע, למשרת הראשל"צ. אלא שבפניו ניצב מכשול - מועמד נוסף טוען לכתר - הרב דוד יוסף, בנו

הצעיר של הראשל"צ לשעבר **הרב עובדיה יוסף ז"ל** ואחיו של הראשל"צ המכהן. דרעי, שלא רצה לעורר פילוג בתוך המפלגה, ביקש למנות את **הרב דוד יוסף** לרבה של ירושלים, כפיצוי על מסירת תפקיד הראשל"צ לאחיו **הרב יהודה דרעי**. אולם משרת רב העיר ירושלים הייתה מאויישת עד סוף שנת 2023 על ידי **הרב**

שלמה עמאר - קצת פחות מחצי שנה לאחר תאריך הבחירות המקורי לרבנות הראשית. כדי להצליח לסדר את המינויים דאג דרעי לדחות את הבחירות לרבנות הראשית בחצי שנה, מה שיאפשר לו לדאוג למינויו של **הרב דוד יוסף** לרבנות ירושלים קודם. (בחודשים שחלפו השתנו פני הדברים ונראה שהרב דוד יוסף ירוץ לרבנות הראשית.

על פי דיווחים שונים, ייתכן שגם הרב שמואל אליהו יצטרף למירוץ).

במקביל לדחיית הבחירות לרבנות הראשית, הובילה ש"ס מהלך פוליטי נוסף,

שמחזק מאוד את שליטתה ברבנות הממסדית בישראל. באמצעות יו"ר ועדת חוקה ממפלגת 'הציונות הדתית', **ח"כ שמחה רוטמן**, היא ביקשה לקדם את 'חוק הרבנים', אשר יעביר לשר לשירותי דת ולמועצת הרבנות הראשית רוב אוטומטי באסיפות הבחורות את רבני הערים במדינת ישראל (רבנים

כדי להצליח לסדר את המינויים דאג דרעי לדחות את הבחירות לרבנות הראשית בחצי שנה

הרבנים המכהנים: הראשלי"צ הרב דוד יוסף והרב דוד לאו

למותר לציין שמלבד הפגם המוסרי והמנהלי בתקנות הללו המוסרות את הרבנות בידי פוליטיקאים ומעודדות את תרבות הג'זבים וסידור העבודה למקורבים, התקנות מנוגדות לאופן שבו מונו רבנים מאז ומעולם במסורת ישראל. "אין מעמידין פרנס על הצבור אלא אם כן נמלכים בצבור", קבע האמורא רבי יצחק במסכת ברכות (נה ע"א), במה שהפך לכלל מכונן במינוי רבנים לאורך הדורות. הרבנות תמיד צמחה "מלמטה" והייתה תלויה בהסכמת הקהילה. תקנות הרבנים, לעומת זאת, מבקשות "להנחית" רבנים מלמעלה, על ידי פוליטיקאים ונציגיהם,

אלה שותפים בבחירת מועצת הרבנות הראשית והרבנים הראשיים), על חשבון השלטון המקומי. הצעת החוק גם ביטלה את קציבת כהונת הרבנים, כך שכל רב שימונה יכהן בתפקיד עד גיל פרישה.

הטענה הרשמית לצורך בחוק הזה הייתה שהוא בא לפתוח את ה"פקק" שנוצר במינוי רבני ערים, מה שמנע מינוי של 37 רבני ערים. אבל טיעון זה התעלם מהעובדה שהשר לשירותי דת לשעבר, **ח"כ מתן כהנא**, כבר "שחרר" את הפקק הזה, כששינה את התקנות למינוי רבני ערים ואף הצליח למנות בתקופה קצרה ארבעה רבני ערים באמצעותן.

בעקבות סערה ציבורית, ירד החוק לעת עתה מסדר היום, אולם תנועת ש"ס לא ויתרה והיא מנסה להעביר אותו באמצעות תקנות. משמעות הדבר: מפלגת ש"ס, השולטת במשרד לשירותי דת, תוכל למנות את הרבנים שהיא רוצה בערים מרכזיות בארץ ולקבוע את כהונתם עשרות שנים קדימה.

אז מה קיבלנו? שליטה מוחלטת של המפלגות הדתיות בתפקידי הרבנות במדינת ישראל, והכל תחת המטרייה הרחבה של ש"ס. את שני הרבנים הראשיים הנוכחיים, ששניהם בנים של רבנים ראשיים בעבר, מבקשים הפוליטיקאים להחליף ברבנים מטעם המפלגות, שחלקם אחים

של הרבנים הראשיים הנוכחיים. אם התקנות למינוי רבנים יעברו, ש"ס תקבל גם שליטה מוחלטת בכל משרות הרבנות במדינת ישראל, ותמנה אליהן את מקורביה. נזכור: הרבנים אמורים להיות 'נבחרים ציבור', אך

בפוליטיקה הנוכחית נראה שהציבור הוא האחרון שמשפיע על זהותם.

הרב אריה שטרן, מבכירי הרבנים בציונות הדתית ומי שכיהן כרבה של ירושלים, התאונן בראיון שהעניק לאתר 'כיפה' לקראת יום ירושלים תשפ"ג על שליטתה

היום התפכה התמונה. במקום שהפוליטיקה תהיה כלי שרת בידי הרבנות לקדם מועמדים ראויים, הרבנות הפכה לכלי שרת בידי הפוליטיקה שעושה בה כרצונה

לעיתים בניגוד גמור לרצון הציבור המקומי. לא לחינם השלטון המקומי מתנגד נחרצות לתקנות הללו.

גם בגזרה האשכנזית לא שקט. יו"ר מפלגת 'הציונות הדתית' **ח"כ בצלאל סמוטריץ'** מינה ועדת רבנים לצורך בחירת המועמד של מפלגת הציונות הדתית לתפקיד. ככל

הנראה הוא קיווה שייבחר רב העיר פתח תקווה **הרב מיכה הלוי**, אך מי שנבחר הוא רב מוכר פחות - הדיין **הרב מאיר כהנא**, סגן אלוף במילואים ובוגר ישיבת קריית שמונה. המפלגות החרדיות האשכנזיות הודיעו בתגובה שהן יתנגדו למינוי שלו, ומאחורי

הקלעים מתנהל קמפיין כדי להשיב בכל זאת את מועמדותו של **הרב מיכה הלוי**.

בעת כתיבת שורות אלו, סוגייה זו טרם נפתרה. אגב, כנציג החרדים, מועמד הרב משה חיים לאו, אחיו של הרב הראשי המכהן דוד לאו, לתפקיד.

שלא נשלט על ידי פוליטיקאים וללא כל ספק היה ראוי לתפקיד. גם מקבילו **הרב עובדיה יוסף** כרת בריתות עם רבנים כדי להיבחר למשרת הרב הראשי, ולאחר מכן אף הקים את מפלגת ש"ס כדי להחזיר את עטרת מורשת יהדות ספרד ליושנה. הרב עובדיה השתמש בפוליטיקה כדי לבסס את גישתו ההלכתית הייחודית, ואין אף אחד שיכול לערער על גדולתו התורנית.

היום התהפכה התמונה. במקום שהפוליטיקה תהיה כלי שרת בידי הרבנות לקידום מועמדים ראויים, הרבנות הפכה לכלי שרת בידי הפוליטיקה שעושה בה כרצונה. הרבנות אינה רק סידור עבודה לבני משפחה ולמקורבים של פוליטיקאים אלא מוסד שבאמצעותו המפלגות הפוליטיות מגדילות את האלקטורט וצוברות כוח רב יותר. לבל תהיה טעות: אין מטרת הדברים לטעון נגד מינויו של רב מסוים לתפקיד כלשהו ואין הם

של ש"ס ברבנות הממסדית בישראל: "הפוליטיקה מתערבת לא לטובה", הוא אמר, "גידלנו תלמידי חכמים מהשורה הראשונה, תלמידי חכמים מובהקים שיש להם כוחות תורניים מצויינים והבנה טובה בעניינים של ציבור. לצערי אפילו לא מנסים להגיע אליהם... יש היום את ש"ס, וש"ס ממילא קובעת".

מכבוד לניכור

שלא יובן לא נכון. מאז ומעולם הייתה פוליטיקה ברבנות; תפקיד רבני הוא תפקיד ציבורי, הדורש גם התחככות עם ציבור רחב

וגם שיתוף פעולה עם בעלי שררה, והדבר מצריך בין היתר כישורים פוליטיים. ובכל זאת משהו השתנה בעשרות השנים האחרונות. אפשר לומר שבעבר הפוליטיקה הייתה בשירות הרבנות. **הרב שלמה גורן** הזדקק למהלכים פוליטיים כדי להיבחר למשרת הרבנות הראשית, אבל הוא עצמו היה תלמיד חכם עצמאי

"המצב לצערנו בשנים האחרונות הוא שהרבנים הראשיים הם כבר לא ה'טופ' של גדולי התורה בישראל, עם כל הכבוד להם. וזה גורם לכך שבעצם בעיות לאומיות, עניינים לאומיים שעל סדר היום, במיוחד עניינים הלכתיים, אין להם מענה."

ביטוי לאבסורד שצמח מכך הוא העובדה שאף אחד משני הרבנים הראשיים היום לא הוסמך לדיינות ולא שימש מעודו כדיין, ובכל זאת כל אחד מהם כיהן כחצי קדנציה (יותר מחמש שנים!) כנשיא בית

הדין העליון. לא די בכך, אלא שהראשל"צ הרב יצחק יוסף לא שימש כרב שכונה גדולה או עיר טרם בחירתו, אלא כיהן בעיקר כראש ישיבה. לא היה לו כמעט ניסיון ברבנות הממסדית.

ביטוי נוסף לירידת מעמדה של הרבנות

מבקשים להביע תמיכה ברבנים שמרנים יותר או פתוחים יותר, ממגזר כזה או אחר. יש גם רבנים רבים בתוך הממסד הרבני העושים את מלאכתם נאמנה. הכוונה אחת: להצביע על הבעיה בכך שמפלגות ממנות רבנים על פי מפתח פוליטי, תוך התעלמות מאופיו ורצונו של הציבור שאותו הרב נדרש לשרת.

הרבנים הראשיים שנבחרים כבר אינם בהכרח מהגדולים בדורם, כפי שהיה בעבר, ולעיתים כלל איננו בטוחים שהם אכן ראויים לתפקידם כתלמידי חכמים

התוצאות של המעורבות הפוליטית במינוי הרבנים ניכרות בעין. בשלושים השנים האחרונות הרבנים הראשיים שנבחרים כבר אינם בהכרח מהגדולים בדורם, כפי שהיה בעבר, ולעיתים כלל איננו בטוחים

שהם אכן ראויים לתפקידם כתלמידי חכמים. בשיחה שנשא ראש ישיבת 'ברכת משה' במעלה אדומים, הרב יצחק שילת, בסמוך לתאריך הבחירות המקורי לרבנות הראשית (השיחה מופיעה במרשתת), הוא הצביע על בעיה זו כגורם משמעותי לירידת קרנה של הרבנות בימינו:

הראשל"צ הרב יעקב מאיר והרב אברהם יצחק הכהן קוק

*ופוסק אחר, דוגמת הרב שלמה-
זלמן אויערבך [זצ"ל], יעדיפו,
כדבר שבשגרה, את פסקיה של
הרבנות הראשית."*

שלושים ושתיים שנים עברו מאז נכתבו דברים אלה, והמצב רק החמיר. אחוזים גבוהים יחסית מהציבור היהודי-ישראלי מתחנתנים שלא ברבנות, ואלמלא ארגונים כמו 'צהר', המציב חלופה נגישה לרישום לנישואין, אלפים היו מתחנתנים בחתונה שאינה הלכתית. סקר דעת קהל של המכון הישראלי לדמוקרטיה משנת 2022 גילה שרק לשלושים אחוזים מהציבור היהודי יש אמון ברבנות הראשית (לעומת 46 אחוזים בשנת 2003), ומאז, יש להניח,

הוא חוסר הרלוונטיות שלה בקרב מספר גובר והולך של אנשים מכל המגזרים. הצביע על כך ראש ישיבת הר עציון הרב אהרן ליכטנשטיין, כבר בשנת 1992, במאמר שפרסם באנגלית ושתורגם לעברית על ידי פרופ' אביעד הכהן:

"חילונים וחרדים מתעלמים ממנה בדרך כלל, ואילו הלא-אורתודוכסים נלחמים בה. מעמדה בחברה הדתית-לאומית בטוח יותר, אך אפילו שם, רבים אינם משלמים לה יותר מאשר מס שפתיים, ומצייתים לה רק כשהדבר נוח להם. זאת ועוד: ככל שהרבנות הפכה מזוהה, יותר ויותר, כ"נחלת אבות" של פלג דומיננטי אחד, בסיס התמיכה בה נעשה צר יותר ויותר, ומספר האנשים המצפים, באמת ובתמים, להנחיותיה הלך ונדלדל. אפילו בעולם ישיבות ההסדר אין רבים, שבעומדם אל מול פסקים סותרים של הרבנות הראשית

שיא הניכור של הרבנות הראשית מהציבור הישראלי הרחב הגיע בדרשתו של הראשל"צ הרב יצחק יוסף במוצאי שבת ויקהל, כ"ט אדר א' תשפ"ד. בעוד מדינת ישראל מבכה את החיילים שנופלים ברצועת עזה, קבע הרב יוסף שאסור לגייס את בני הישיבות החרדיות ואיים שאם מדינת ישראל תעשה זאת, החרדים ירדו מהארץ. מתוך ההערכה והציפייה הגבוהה מהרבנות הראשית, אמירה זו של הראשל"צ פגעה ברבים. "אתה צריך לבקש מחילה מבני", תקף את דבריו ראש ישיבת ההסדר 'אורות שאול' הרב תמיר גרנות, ששכל את בנו במלחמה. "אתה הראשון לציון, לא הראשון לברוקלין או הראשון לבגדד, יש לך אחריות על עם ישראל".

לא למציאות הזו פילל הראי"ה קוק, מייסד הרבנות הראשית בשנת תרפ"ב. הרב קוק ביקש להשיב את כבוד הרבנות למקומו דרך בחירת רבנים גדולים ומובהקים, שסגולת אישיותם מעוררת הערצה וכבוד מצד כל העם. הוא הבין שלכבוד

הראשל"צ הרב מאיר חי עוזיאל והרב יצחק הלוי הרצוג

המצב רק הולך ומחמיר.

ביטוי שלישי לפחיתות באמון ברבנות הראשית הוא מעמדה הממלכתי. הרבנים הראשיים אינם נחשבים סמלי שלטון, ומלבד אמירת קדיש וקריאת פרק תהלים בטקס יום הזיכרון לחללי מערכות ישראל, הם כמעט שאינם נושאים דברים בטקסים ממלכתיים. אי אפשר לטעון שהם לא זכו בכך בדיון. לא פעם ההתנהגות והאמירות הציבוריות של הרבנים הראשיים עוררו מבוכה יותר מאשר גאווה, וגם בעיתות משבר קשות הם לא הוציאו אמירה משמעותית, מחזקת או מעוררת השראה, עבור כלל העם בישראל.

יזכו אותם רבנים אך ורק אם הם יתנתקו מהפוליטיקה ('כבוד הרבנות', מאמרי הראי"ה, עמ' 54):

"סכסוכי המפלגות וניגודיהם צריכים להיות רחוקים מלב הרבנים, והם חייבים להביט בעין טובה על הכל, להסתכל רק על

חלק הטוב שיש בכל סיעה ובכל מהלך של חיים, ולהשפיע על ידי זה רוח של קדושה, של אמונה, של הכרה יהודית טהורה על כל החיים הכלליים של האומה בחומר וברוח."

עלינו להודות בכאב - התמונה המצטיירת לנגד עינינו בכל הנוגע לרבנות הראשית כיום, קרובה יותר אל מוסד הכהונה של שלהי ימי בית שני מאשר לחזונו של הרב קוק, וזאת עוד מבלי שהזכרנו את המקרה העצוב והמצער של רב ראשי שישב בכלא באשמת שוחד. אנחנו נכנסים למערכת

בחירות שלישית ברבנות הראשית שבה שולטים הנפוטיזם והמעורבות הפוליטית. לא רק שרבנים אינם מציבים עצמם מעל הפוליטיקה אלא שהם נדרשים להזדהות פוליטית כדי לזכות במשרה בכירה. מי שיוצא נגד הממסד השולט ברבנות ובפוליטיקה - מוקע.

במקום שהמורשת היהודית תהווה בסיס לזהות מאוחדת, היא הופכת כיום למפלגתית ומשום כך לגורם מפלג ומסכסך

אתגר לחברה לקהילות דתיות מקומיות, הנהגות מרבנות קהילתית חזקה, הפגיעה בדמותה של הרבנות הראשית אולי פחות מפריעה. אבל עבור הציבור הכללי במדינת ישראל הדבר משמעותי מאוד. הרבנות הממסדית היא מקום מפגש מרכזי של רבים בחברה הישראלית עם היהדות הפורמלית - בנישואין ובגירושין, בכשרות ובמקוואות ובתקשורת. מי שלא יילחם על המוסד הזה, גורם בעקיפין להמשך חילול שם שמים ולהרחקת רבים מזהותם היהודית.

המציאות הנגלית לנגד עינינו מחייבת אותנו לערוך חשבון נפש עמוק ויסודי בנוגע למעמדה ולמצבה של הרבנות הראשית בישראל. והזמן דוחק. רבנים ראשיים עתידים להיבחר בקרוב לתקופה ארוכה של עשר שנים. מפלגת ש"ס פועלת בכל העוצמה כדי למנות רבנים מקומיים לקדנציות שאינן מוגבלות בזמן. משמעות הדבר היא שמהלכים שמקודמים כעת יעצבו את פניה היהודיים של מדינת ישראל לעשרות השנים הבאות.

אסור לחשות. עלינו להפעיל את כל האמצעים כדי לנתק את הרבנות משליטת הפוליטיקאים, לטהר את המערכת ולפעול לכך "שתשוב עטרה ליושנה". צריך להיאבק על כך במישור הפוליטי - בכנסת

ובמועצות המקומית, אבל גם במישור הרעיוני - להבין את שורש הבעיה ולהציע לה פתרון. לכך יוקדש החלק הבא במסמך.

צילום: cooperniall

לא צריך לדמיין את העתיד. הוא כותב שחור על גבי לבן בהיסטוריה שלנו. כמו בתקופת החשמונאים, בה הכהונה והפוליטיקה מוטטו זו את זו, אנו חוזים בימים אלה בצניחתה של הרבנות הממסדית. במקום שהמורשת היהודית תהווה בסיס לזהות מאוחדת, היא הופכת כיום למפלגתית ומשום כך לגורם מפלג ומסכסך.

הרב יונתן זקס, שכיהן כרבה הראשי של אנגליה, הזהיר מכך לא אחת בכתביו ובנאומיו. באחד הראיונות שהעניק לעיתונות בתגובה לקריאתו של רב אמריקני ידוע להצביע עבור דונלד טראמפ לנשיאות ארצות הברית, הוא אמר (בתרגום חופשי שלי; ע"פ):

"היהדות לימדה מאז ומתמיד את העולם: אל תערבבו דת עם פוליטיקה. אם עושים זאת, אתה מקבל פוליטיקה גוראית ודת גרועה ממנה עוד יותר. זו זוועה מוחלטת."

חלק ב:

מעמד ותפקיד הרבנות

לא סנהדרין

כ אשר הראי"ה קוק פעל להקמתה של הרבנות הראשית הוא ראה בעיני רוחו את הסנהדרין. לאורך הדורות נעשו מספר ניסיונות להקים את הסנהדרין, אך כולם נחלו כישלון. החזון להקים את הרבנות הראשית במדינת ישראל, היה במובנים רבים ניסיון אחד מני אלה.

כפי שקרה בעבר, גם הניסיון הזה נחל כישלון. מבחינה הלכתית אין לרבנות הראשית כיום כל סמכות שאפילו קרובה לסמכותה של הסנהדרין הקדומה.

הסנהדרין ההיסטורית ינקה את סמכותה ההלכתית משני ערוצים מרכזיים: הראשון הוא הסמיכה ההיסטורית; מסורת הסמיכה עברה מדור לדור, מאז ימי משה, ויצרה רצף היסטורי שהעניק לרבנים המוסמכים הכרה במעלתם התורנית, מה שחייב את העם להישמע להם. מאז שמסורת

הסמיכה פסקה, ניתק הרצף הזה ואבדה הסמכות שהיא טומנת בחובה.

ערוץ שני הוא הסכמת כלל חכמי ישראל. הרמב"ם פסק (הלכות סנהדרין ד, יא) שאם כל חכמי ישראל יסכימו למנות דיינים ולסמוך אותם, הרי שאלו סמוכים. פסיקה זו מאפשרת באופן תיאורטי

להחזיר את הסמיכה, אבל בפועל היא מעולם לא מומשה. לא רק שלא כל פוסקי ההלכה אחזו בדעה זו של הרמב"ם אלא שלא קרה שכל חכמי ישראל באמת הסכימו על חכם אחד שראוי לסומכו. הרבנות הראשית בימינו לא חריגה

מכך. ודאי שאין הרבנים הראשיים או חברי מועצת הרבנות הראשית זוכים להסכמתם של כלל חכמי ישראל.

מהו אפוא מקור סמכותה של הרבנות הראשית לפסוק בעניינים שונים? כאן אנו עומדים על אחד הפרדוקסים המוזרים

באופן פרדוקסלי, סמכותה של הרבנות הראשית, שמתיימרת להיות הגוף הדתי העליון במדינת ישראל, אינה נשענת על מקור דתי אלא חילוני

באופן שרחוק מייצוג הנשים באוכלוסייה הכללית (בבחירות לרבנות הראשית בשנת 2013, השתתפו רק 15 נשים בגוף הבוחר; עשרה אחוזים בלבד).

המסקנה המיידית העולה מכך ברורה: העובדה שגוף בוחר, שהרכבו נקבע על ידי החוק האזרחי, בחר בשני רבנים ראשיים או בעשרה חברי מועצת הרבנות הראשית, לא הופכת אותם לבעלי מעמד תורני מיוחד. אין בבחירה שלהם הכרה דתית אלא לכל היותר אזרחית, ומשום כך אין להם שום יתרון על פני כל רב אחר במדינת ישראל. אם ראויים הרבנים הראשיים לכבוד, הרי שזהו כבוד פוליטי, שאינו שונה מכל כבוד שמעניקים לפקיד ציבור כזה או אחר. אבל אסור לבלבל כבוד זה עם ההכרה הציבורית במעלתם התורנית, שנקבעת באופן עצמאי על ידי הציבור הרחב וכלל תלמידי החכמים המכירים במעלתם התורנית. לתמונות שאנו רואים לעיתים, בהן רבנים ראשיים, שלא הוכרו כתלמידי חכמים בכירים לפני הבחירה בהם, זוכים לכבוד תורני בישיבות ובבתי

במעמדה כיום. סמכותה של הרבנות הראשית, שמתיימרת להיות הגוף הדתי העליון במדינת ישראל, אינה נשענת על מקור דתי אלא חילוני. החוק האזרחי של מדינת ישראל הוא שהציב את הרבנות הראשית כאחראית על שירותי דת שונים - כשרות ממלכתית, פיקוח על מוהלים, רישום לנישואין, בתי הדין לגיור וכן מערך הבחינות לקבלת תעודת הסכמה כרב. אבל מבחינה דתית אין לה סמכות בעניינים הללו יותר מכל רב אחר.

גם הגוף הבוחר כיום את הרבנים הראשיים אינו מעניק סמכות דתית. הגוף הבוחר מורכב משמונים רבנים ושבעים אנשי ציבור. אבל שמונים הרבנים אינם משקפים את השדרה הרבנית הבכירה בעם ישראל. לא שותפים בהם, למשל, ראשי ישיבות וגדולי תורה מובהקים. גם אישי הציבור אינם ייצוג שווה של כלל החברה הישראלית. חברים בהם ראשי המועצות הגדולות, אבל גם ראשי מועצות דתיות ועוד נציגים, שהם מינוי של המשرد לשירותי דת. עובדה היא שאחוז הנשים בגוף הזה הוא קטן עד למאוד,

נמצא האדם ההוא יושב במקומו
ומלא טוב וברכה.

הוזה אומר: כל אדם מחויב לעשות לעצמו רב קבוע, שממנו ילמד תורה ולפסיקותיו ההלכתיות ישמע. אין כל סמכות הלכתית לרבנות הראשית על אנשים פרטיים או רבנים מקומיים. אלה חייבים לשמור על מנהגיהם ומורשתם, בהתאם לפסיקה של הרב המקומי המקובלת עליהם.

יתירה מכך, לא רק שרבנים אינם מחויבים להישמע לפסקי הרבנות הראשית, אלא שאם הם סבורים אחרת – אסור להם להישמע לה. חז"ל דרשו את הפסוק "לא

תגורו מפני איש" כאומר שאסור לדיין לשנות את דינו מפחד בעלי כוח או שררה (רמב"ם הלכות סנהדרין כב, א). במובן הזה, אם לרב יש דעה הלכתית בעניין מסויים, אסור לו לשנות אותה משיקולי ממון, מעמד או כוח. עליו לעמוד מאחוריה גם אם

כנסת שאליהם הם מוזמנים, אין הצדקה הלכתית. הגישה החרדית צודקת כאן.

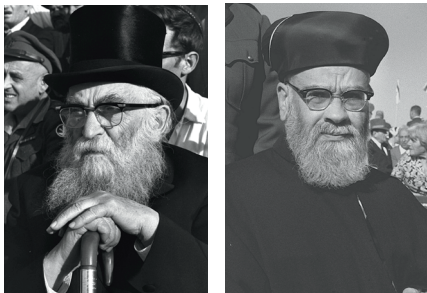
להתפכח מן החלום

מעמד זה של הרבנות הראשית מקרין גם על גבולות סמכותה. בהיעדר סמיכה, אין כל חובה הלכתית לציית לפסיקה של הרבנות הראשית. כל אדם מחויב להישמע מבחינה הלכתית אך ורק לרב שהוא קיבל על עצמו. כך מורה המשנה במסכת אבות "עשה לך רב" (א, ו), וכפי שהדבר התפרש באבות דרבי נתן (ח, א):

"עשה לך רב כיצד?
מלמד שיעשה לו את
רבו קבוע וילמד ממנו

מקרא ומשנה מדרש הלכות
ואגדות, טעם שהניח לו במקרא
סוף שיאמר לו במשנה, טעם
שהניח לו במדרש סוף שיאמר
לו בהלכות, טעם שהניח לו
בהלכות סוף שיאמר לו בהגדה,

אין כל סמכות הלכתית
לרבנות הראשית
על אנשים פרטיים
ורבנים מקומיים. אלה
חייבים לשמור על
מנהגיהם ומורשתם

הראשל"צ הרב יצחק ניסים והרב איסר יהודה אונטרמן

ערגה משיחית: הרבנים הראשיים נחשבים בעיניהם ככהנים גדולים, חברי מועצת הרבנות הראשית נתפסים כיושבי הסנהדרין, וכל החלטה שמתקבלת שם כביכול ניתנה למשה בסיני. גישה זו מסמאת את עיניהם להכיר בשינויים הגדולים שעברו על הרבנות. גם אם דריסת הרגל הפוליטית ברבנות ניכרת לעין כול, גם אם הציונות הדתית עצמה נדחקה הצידה בעקבות ההשתלטות של ש"ס על משרות הרבנות, ואפילו אם הראשון לציון מזלזל באופן בוטה ברבנים בכירים מהציונות הדתית - מחכמי המערב ועד רבנים אחרים שלא

רבנים, שזכו למעמד בגלל חוק המדינה, סבורים אחרת.

זו, בין השאר, הסיבה שחובה לקצוב את כהונת הרבנים, כך שיעמדו לבחירה מחודשת בתום הקדנציה שלהם. בחירת הציבור היא היחידה שמעניקה לרב סמכות דתית. אחרת אין לו כל מעמד. גם מבחינה אזרחית הדבר מחויב. כל מינוי של נבחר ציבור בישראל קצוב בזמן. אך כפי שראינו, מפלגת ש"ס מבקשת למנוע זאת בכל הנוגע לרבני ערים. זהו איום חמור. כבר כיום, ביישובים שונים, קהילות וערים, הציבור המקומי מאס מסיבות שונות ברב המקומי, אך האחרון אוחז בתפקידו כבקרנות המזבח. התוצאה: במקום לשמש מגדלור רוחני עבור הציבור, הרב מהווה נטל ומעורר דחייה. איננו רוצים להגיע למצבים האלה.

כל זה מחייב שינוי עקרוני ביחס לרבנות הראשית ובציפיות הנתלות בה. חלקים מסוימים בציונות הדתית ממשיכים להתייחס אל הרבנות הראשית במעין

א), והיא חסרת מעמד תורני בפני עצמה. אין לה סמכות הלכתית יתירה על אף רב אחר בעולם, אין צורך בהכרה שלה כדי להיחשב כתלמיד חכם, והכבוד שהיא ראויה לו הוא כבוד אזרחי בלבד ולא כבוד דתי.

המהלך הראשון שצריך לבצע אפוא ביחס לרבנות הראשית כדי לרפא אותה הוא לצמצם את היומרה ואת הציפייה ממנה. אם נצנן את הציפייה מהרבנות הראשית, אולי גם יקטן הזעזוע ממנה. אם הציבור הרחב יפסיק לתת חשיבות עודפת לאמירות או לפסקי הלכה שיוצאים מפי רבנים האוחזים בתפקידים ממלכתיים, אולי גם הנזק שלהם יהיה פחות דרמטי.

במילים אחרות, התיקון מתחיל בראש ובראשונה בתודעה. רבנים רבים במדינת ישראל, עושים עבודת קודש בשירותי הדת שהם מעניקים ובייצוג המסורת היהודית, ובכך הם מחזקים בפועל את

קיבלו על עצמם נאמנות מוחלטת ובלתי מותנית לדרכו – כמיהה נאיבית גורמת להם להמשיך להתייחס לרבנות הראשית בהערצה עיוורת.

אבל זו נאיביות מסוכנת, המכשירה בעקיפין את הסיאוב הדתי ומנותקת מן המציאות. הגיעה העת שהציונות הדתית תתפכח מן החלום. צריך להכיר שחזונו של הרב קוק לא התגשם. העולם הדתי לא הצליח להעמיד גוף רבני עליון, המוסכם על כלל המגזרים והעדות. הרבנות הראשית אינה סנהדרין ולא קרובה להיות סנהדרין.

הרבנות הראשית כיום היא אוסף רבנים (חשובים ככל שיהיו) שמונו על ידי המדינה כדי לנהל את שירותי הדת שהיא מספקת, ולא מעבר לכך. אין ברבנות הראשית ממד של קדושה, היא אינה "עיקר תורה שבעל פה" או "עמודי ההוראה", כפי שהגדיר הרמב"ם את הסנהדרין בהלכות ממרים א).

ישנם גדולי תורה המוכרים על ידי הציבור הרחב ושאינם נושאים בשום תפקיד ממלכתי ואותם יש להאדיר ולכבד

כדי לרפא את מעמד הרבנות עלינו להתמקד אפוא לא רק בתודעה אלא גם במעשה - להציע תיקון למנגנון אשר יוודא ששירותי הדת ניתנים באופן ראוי ומאיר פנים לחברה הישראלית הרחבה ולא מרחיק אותה. נקודה זו מביאה אותנו להעמיק באופיו של התפקיד הרבני במדינת ישראל, המורכב משתי פונקציות מרכזיות - פונקציות שאינן רק שונות זו מזו אלא במידה רבה הפוכות.

כבר מראשית דרכה של התורה מצאנו שני טיפוסים דתיים: הכהן והנביא. אברהם היה נביא, ואילו מלכיצדק היה "כהן לא-ל עליון". משה היה נביא, שריכז בידיו סמכויות רבות של חקיקה והוראה, ולצידו שימש אהרן אחיו בכהונה. גם לאחר הכניסה לארץ ולאורך כל תקופת המלכים, מצאנו הפרדה בין נביאים ובין כהנים שהיו חלק משדרת המנהיגות בעם ישראל.

מה בין כהן ונביא?

הכהן הוא איש ממסדי, הממונה על עבודת

הזוהתה היהודית של החברה הישראלית כולה. יש להתמקד בגדולי התורה בשיבות ובקהילות, המוכרים על ידי הציבור הרחב אף שאינם נושאים בשום תפקיד ממלכתי, ואותם יש להאדיר ולכבד. אם ישנם רבנים כאלה גם מתוך הממסד הרבני, ודאי שהם ראויים לאותו יחס. אבל לא הבחירה לתפקיד ממלכתי על ידי קבוצת פוליטיקאים הופכת אדם להיות ראוי להתכבד בכבוד תורני.

ברגע שהציונות הדתית תפנים את העיקרון הזה ביחס לרבנות הראשית, אולי היא תצליח לכוון תודעה ציבורית שתיתן פחות משקל לנעשה ברבנות הראשית, ומכאן גם פחות נזק לתדמית היהדות במדינת ישראל.

כהן ונביא

אבל שינוי תודעה איננו מספק. שכן, כאמור לעיל, הרבנות הראשית אחראית בפועל על שירותי הדת במדינת ישראל, ואלו מהווים את מקום המפגש של ישראלים רבים עם המסורת היהודית.

חוק אלא איש רוח וחזון. הוא לא עסק
בנורמות ובאכיפתן אלא בשאלות הראוי
והטוב. תפקידו לא היה לשמר אלא לחדש,
לא לקיים את המערכת על פי כללי העבר
אלא לקדם אותה אל עבר החזון העתידי.
שפתו הייתה שפת ההשראה וכוחו היה
טמון ברטוריקה שלו. הוא הביא את דבר
האלוהים אל הארץ וסיפק מבט גבוה,
צופה פני עתיד, על המציאות היום-יומית.
מסיבה זו לא היה הנביא חלק מהמערכת
השלטונית אלא לרוב עמד באופוזיציה
לה, ביקר אותה ופיקח עליה. הוא לא
פעל מטעם הממסד, כספק שירותים,
אלא התייצב לעומתו וכנגדו. הנביא היה
אישיות בודדת מטבעה. מי שהעניק לו
את הכוח ואת המעמד היה העם שהכיר
במעלתו הרוחנית ושמע לו.

עם חורבן המקדש והפסקת הנבואה,
השתנו מעט הפונקציות הללו, ועם
זאת החלוקה שבין הכהן והנביא תמיד
המשיכה להתקיים בצורה כזו או אחרת.
אפשר למצוא הד לחלוקה הזו בהבדלים
שבין בית הכנסת, ממשיכו של בית

צילום: אתני, אפרים חופניד

הראשל"צ הרב עובדיה יוסף והרב שלמה גורן

המקדש ועל הפולחן הדתי בכלל. תפקידו
לנהל את שירותי הדת ולבצע אותם עבור
כל מי שמבקש להקריב קרבנות, להיטהר
ובכלל להתקרב אל הקודש. הכהן היה
אחראי לפסוק מי טהור ומי טמא, מה
מותר ומה אסור, מה כשר ומה פסול. הכהן
היה איש של חוקים ושל נורמות. הוא
היה אחראי על כך שהכל יתנהל על פי
שורת הדין ובלא סטייה ממנו, בהתאם
להוראות שנתנו מגבוה. אופיו של הכהן
היה נוקשה. היה עליו לשמור על המסגרת
לבל תיפרץ. הכהן פעל בחסות הממסד
והיה חלק ממערך כולל של נותני שירות
עבור כלל העם.

הפוך ממנו היה הנביא. הנביא לא היה איש

המקדש ("מקדש מעט"), ובין בית המדרש, ממשיכו של מוסד הנבואה ("חכם עדיף מנביא"), בין מורי הלכה לדרשנים או בין רבנים לחזנים ושוחטים (המכונים "כלי קודש"). יש פער מהותי בין מי שאחראי על ביצוע הפרקטיקה הדתית, שהוא חלק מן המערכת, ובין מי שמשמש מגדלור רוחני עבור העם, שהוא מעצב המערכת. הראשון הוא טכנאי בעוד שהאחרון הוא מהנדס. התפקיד הנפרד גוזר אישיות אחרת ותודעה שונה של המשמשים בו.

בעולם הרבני של היום, שתי הפונקציות הללו משמשות בערבוביה. יש רבנים הבקיאים בהלכה, מומחים בשירותי הדת, אך נעדרים יכולת חידוש ויצירה מעבר למצב הקיים. הם ידעו מה נכתב בעבר אך לא היו בעלי עומק מחשבה, חזון ומעוף, כדי לחדש הלכה עבור כלל הציבור או לומר לו דבר משמעותי, שיקדם אותו אל עבר העתיד. רבנים אלה מתאפיינים באופי כהני. הם יסתפקו בהוראה מה לעשות וכיצד, יצטטו מקורות ותשובות, ויכוונו את העם כיצד להתנהג כדי למלא אחר

הדרישות המוכתבות להם מגבוה, אך לא יגידו שום דבר יצירתי מעבר לכך.

מנגד, ישנם רבנים בעלי מעוף מחשבה, חזון ורוח, שעיסוקם הוא בחידוש ותיקון פני החברה. יש שעושים זאת באמצעות פסקי הלכה נועזים שמתמודדים עם המציאות המשתנה ויש שעושים זאת על ידי רעיונות עמוקים שמביאים קריאה יהודית רלוונטית עבור בן העידן המודרני. לכל אלה מכה משותף אחד - המבט שלהם מושרש עמוק בעבר ונטוע עמוק בעתיד. מחשבתם איננה מוגבלת לכאן ועכשיו, לאופן המימוש של החוקים, אלא מופנית אל העתיד, מתוך מטרה לעצב את היהדות העכשווית לאור חזון התורה. בכתביהם ובדבריהם הם עוסקים בחידוש פניה של היהדות העכשווית ומביאים בשורה משמעותית לצורת החיים הראויה. הגם ששפתם אחוזה בהלכה, רבנים אלה מתאפיינים באופי נבואי. הם אנשים של רעיונות גדולים ומחשבות עמוקות, ומטרתם לעצב את פני החברה, לא לשרת אותה.

ובלניות, שוחטים ובודקים, רושמי נישואין ועורכי חופות – כל אלה מספקים שירותי דת לציבור הרחב בצורה מקצועית. אבל האם בשל כך נציב אותם ברבנות הראשית? האם בשל מומחיותם בביצוע ההלכה נעניק להם מעמד תורני מיוחד? התשובה שלילית. עם כל חשיבותם לשמירת ההלכה, הם לא במעמד שמזכה אותם בכבוד תורני השמור לגדולי תורה.

לעומתם, יש את מייצגי הדת, ממשיכי הנביאים. מייצגי הדת הם אלה שמעצבים את דרכה של היהדות בעת הזו, כך שכאשר מסתכלים עליהם ושומעים אותם – פוגשים את פניה של היהדות. מייצגי הדת הם הרבנים הגדולים ביותר בתחומי ההלכה או האגדה. הם יכולים להיות פוסקי ההלכה הבכירים ביותר או אנשי הרוח הגדולים ביותר. מעמדם הנישא נובע מההכרה הציבורית בחוכמתם ומעלתם הרוחנית, ולא משירות כזה או אחר שהם מספקים. בחיבורים שהם כותבים ובנאומים שהם נושאים, הם משמשים מגדלור רוחני עבור כלל הציבור בישראל.

נדירים מאוד הרבנים שמגיעים לרמה גבוהה בשתי הפונקציות. **הרמב"ם** היה כזה, **הרא"ה קוק** היה כזה, וגם **הרב בצמ"ח עוזיאל** היה כזה. אבל לרוב, הדבר כמעט שאינו אפשרי. כהן ונביא הפוכים בתודעתם וכישרונותיהם. ועם זאת, נראה שהציפייה כיום מרבנים היא שהם יהיו גם כהן וגם נביא, גם מומחים בעניינים ביצועיים-הלכתיים וגם אנשים בעלי חזון ועומק הבנה ומחשבה. אבל ערבוב תחומים זה מזיק יותר מאשר מועיל. הוא גורם לאנשים לחפש אצל רבנים פונקציות שלא תמיד קיימות בהם, מה שפוגע הן במעמדם הן בתפקידם הרבני.

משרתי דת ומייצגי דת

ההבחנה בין תפקידו של הכהן לתפקידו של הנביא מציעה לנו להבחין כיום בעולם הרבני בין משרתי דת למייצגי דת. משרתי הדת הם ממשיכי הכהנים. אלו האנשים שיודעים לתפעל את שירותי הדת בצורה הטובה ביותר: משגיחי ומפקחי כשרות, למשל, מוהלים וקברנים, סופרי סת"ם

הראש"צ הרב מרדכי אליהו והרב אברהם אלקנה כהנא שפירא
הרבנות הראשית:

*"תחת פיקוח הרבנות הראשית
לישראל ישנם אינספור נושאים
מורכבים ורגישים, ובהם הפיקוח
על אישות וגירות, הפיקוח על
המוהלים, נושא הכשרות -
כולל שחיטה, מצוות התלויות
בארץ ועוד".*

דברים אלה מעבירים אותנו אל עולם אחר,
בו מרכז עיסוקה של הרבנות הראשית הוא
לא ייצוג הדת אלא שירותי הדת. הרבנות
הראשית נדרשת כאן לשמש הגוף המנהלי
העליון של כלל שירותי הדת במדינת
ישראל. היא לא רק הרשות המחוקקת
את דין התורה אלא גם הרשות המבצעת,

הראשונים, משרתי הדת, לא חייבים להיות
בעלי מעמד והכרה ציבורית. איננו מצפים
מהם לשאת את דברה של היהדות בעת
הזו. מנגד, רבנים המייצגים את היהדות
ומעצבים את דמותה אינם צריכים בהכרח
לעסוק במתן שירותי דת לציבור הרחב.

לדעתי, הפיחות במעמדה של הרבנות
הראשית בימינו וההשתלטות הפוליטית
עליה, גובעים בראש ובראשונה מהעובדה
שלא מתקיימת בה ההבחנה הזו. אפשר
למצוא בלבול זה בדבריה של הרבנות
הראשית עצמה. על פי אתר האינטרנט
שלה, הרבנות הראשית מוגדרת:

*"הסמכות הדתית העליונה במדינת
ישראל, והשפעתה פרושה על
העולם היהודי בארץ ובתפוצות".*

במלים אחרות, הרבנות הראשית מתיימרת
לשמש המעצבת הראשית של דרכה של
היהדות במדינת ישראל ובעם היהודי
בעולם. כלומר, תפקידה הוא לייצג את
הדת היהודית באופן האולטימטיבי.

בהמשך, כתובים תפקידיה של

המוחלט של המנהיגים הרוחניים הגדולים בעולם היהודי אינו משרת ברבנות הממסדית. אין גם אף אוטוריטה הלכתית של 'פוסק הדור' שמכהנת היום ברבנות הראשית.

במועצת הרבנות הראשית מכהנים היום רבנים שרק חלקם כתב ספרי שאלות ותשובות בהלכה, ועל מחשבת היהדות אין בכלל מה לדבר.

הדבר מותיר אותנו עם תפקידה הצנוע יותר של הרבנות הראשית: אספקת שירותי דת. מבחני ההסמכה לרבנות שנעשים מדי שנה, במטרה לאפשר לתלמידי חכמים לכהן ברבנות ממסדית, מוכיחים שזה ורק זה הוא תפקידה. המבחנים נעשים על נושאים הלכתיים מרכזיים - החל משבת וכשרות ועד אבלות וטהרת המשפחה - ודורשים מהנבחן בעיקר לשנן ידע. ככלל, היכולת הלמדנית או עומק המחשבה של הנבחן כמעט שאינם נבדקים. מי שלמד למבחני רבנות יודע שמדובר בעיקר ברכישת

א"ח, הרב חיים טולמסקין: תולמסקין

הראש"צ הרב אליהו בקשי דרוון והרב ישראל מאיר לאו האחראית על ביצועו בפועל.

לפנינו שני תפקידים הדורשים כישורים שונים לחלוטין. הראשון דורש עומק מחשבתי והלכתי, והשני דורש כישרון מקצועי של ניהול וביצוע. הראשון מתאים ליחידי סגולה, שמעלתם מסתמכת על מעמד הציבורי, השני מתאים למערכת ממסדית שממנה אנשי מקצוע לתחומים שבהם הם רכשו מומחיות.

פקידים במעמד של נבחרים

מהו התחום שבו כיום, בפועל, הרבנות מתמחה? כאמור, כבר מזמן הרבנות הראשית אינה "מייצגת דת". רובם

ידע טכני של המותר והאסור, תוך ציטוט מקורות קיימים.

מכאן צומחת הבעיה - הרבנות הראשית, שמומחיותה היא סיפוק שירותי דת, מתיימרת לשמש גם מייצגת הדת עבור כלל אזרחי מדינת ישראל ויהודי העולם. רבנים אלה הם היהדות שאותה פוגש אדם חילוני ממוצע: היא משמשת שער הכניסה ליהדות, בהיותה אחראית על

בתי הדין לגיור, וגם סמכות ההכרה ברבני קהילות יהודיות ברחבי העולם לעניין נישואין וגיור. בלא הבחנה בין התפקידים, רבנים שאינם מוכשרים לייצג את הדת הופכים לפנים של היהדות ונוטלים

לעצמם עטרה שאינה מתאימה להם.

בלבול זה מתבטא גם במעמדה המנהלי של הרבנות. מצד אחד, הרבנות הראשית משמשת כיחידת סמך במשרד לשירותי דת, כאילו הייתה פקידות ציבורית. מצד

שני, הרבנות מהווה גוף נפרד מהמשרד, עם מנכ"ל וייעוץ משפטי משלה. חברי הרבנות הראשית אינם ממונים על פי קריטריונים מקצועיים אלא על ידי גוף בוחר, בפרוצדורה שמתאימה למינוי נבחרי ציבור, הראויים לשמש כגוף ייצוגי של הדת היהודית. במילים אחרות, הרבנים ממונים כמו נבחרי ציבור אך בפועל מתנהלים כפקידים מקצועיים.

התפיסה הפקידותית היא זו אשר מביאה את מפלגות ש"ס ו'הציונות הדתית' לבקש לשלוט על כל מינויי הרבנים ברחבי הארץ. הם מצפים מהם להיות פקידים אך לזכות במעמד של נבחרים.

אגב, בלבול זה מתרחש גם ברבנות המקומית, לא פעם מן הצד ההפוך. רב עיר נבחר לתפקידו על ידי גוף בוחר, המורכב מחברי המועצה המקומית ונציגי ונציגי המשרד לשירותי דת (הרחבנו לעיל על

לפנינו שני תפקידים הדורשים כישורים שונים לחלוטין. הראשון דורש עומק מחשבת והלכתי, והשני דורש כישרון מקצועי של ניהול וביצוע

ליווי קהילות ומשפחות ועוד, ולא בתחום אספקת שירותי הדת. מי שנפגע מכך הם כמובן תושבי המקום, שמקבלים שירותי דת המנוהלים על ידי רב שאינו מומחה לכך, מחמיר לעיתים שלא לצורך או אף פועל בצורה בעייתית מחוסר ידיעה הלכתית והכרת המציאות.

כדי לרפא את חולאיה של הרבנות הראשית בישראל היום דומה שאין מנוס מאשר לחדד את ההבחנה בין משרתי הדת למייצגי הדת, בין ממשיכי הממסד הכהני לממשיכי הממסד הנובאי, ולעגן זאת בחקיקה.

אם נדע להפריד בין הפונקציות השונות ולא נערבב ביניהן, נוכל לייחד לכל תפקיד את המנגנון והאנשים הראויים לו, וכך תתפקד המערכת כולה באופן הראוי והיעיל ביותר, בכבוד שהיא זכאית לו.

אם נדע להפריד בין הפונקציות השונות ולא נערבב ביניהן, נוכל לייחד לכל תפקיד את המנגנון והאנשים הראויים לו

השינוי שמבקש 'חוק הרבנים' לערוך במנגנון זה). חברי הגוף הבוחר אינם בוחנים את מומחיותו המקצועית בסוגיות איסור והיתר או טהרת המשפחה אלא בעיקר מתרשמים מאישיותו, חוכמתו והופעתו הציבורית. מציאות זו מובילה פעמים רבות לכך שרבני ערים מקבלים

לידיהם סמכויות של משרתי דת, כשבפועל אין להם ההבנה והמומחיות המספקת לכך. הם אינם מבינים דיים בעולם הכשרות, שנהיה מורכב ומסובך יותר ויותר ככל שהטכנולוגיה מתפתחת, וגם לא ברישום לנישואין של

אוכלוסיות מגוונות ומורכבות כמו עולים חדשים וצאצאיהם.

ואמנם, משיחות שערכתי עם רבני ערים הסתבר שהם רואים את עיקר תפקידם בייצוג הדת בקרב תושבי העיר, כולל הופעות במוסדות חינוך וטקסים ציבוריים,

חלק ג:

הצעה לפתרון

ניסיונות עבר

לאורך השנים עלו הצעות חוק שונות לתיקון מערך הרבנות, שעיקרן היה אחד: שינוי הרכב האסיפה הבוחרת את הרבנים הראשיים ואת מועצת הרבנות הראשית, כך שתהיה מגוונת יותר, תייצג את כלל החברה הישראלית, תצמצם את השפעת הפוליטיקאים ונציגות הרבנות החרדית על חברי הגוף הבוחר, ותוודא שהרבנים הראשיים הנבחרים

יהיו מקובלים על מנעד רחב בחברה הישראלית. כל ההצעות לא זכו לעבור את משוכות החקיקה.

מי שכן הצליח לשנות כמה דברים היה **ח"כ מתן כהנא**, שבעת כהונתו כשר לשירותי דת, העביר תקנות ששינו את האופן שבו נבחרים רבני ערים, והשיב

את הכוח לשלטון המקומי. אבל כאמור, מאז חזרתה של מפלגת ש"ס למשרד לשירותי דת, היא מבקשת לבטל תקנות אלו וליטול את הכוח חזרה.

ניסיונות חקיקה אחרים נעשו בתחומי הגיור, ביטול הכפילות של הרבנים הראשיים (ספרדי ואשכנזי), ועוד. אולם, כמו במקרים רבים אחרים הקשורים ליחסי דת ומדינה, הניסיון לשנות דבר מה ברבנות הראשית - כשל. הרבנות נותרה בשליטתן המלאה של המפלגות החרדיות.

מודלים חלופיים לתיקון מערך הרבנות הוצעו בעבר על ידי תנועת 'נאמני תורה ועבודה'. ה'מודל הקהילתי' הציע להעביר את תקציבי הדת מן הממסד אל הקהילות. כל קהילה מוכרת תקבל תקציב מן

המדמינה אשר יאפשר לה לערוך פעילויות ולממן את שכרו של רב הקהילה. הקהילות הגדולות יתאגדו, והאיגודים הגדולים יוכרו כנותני כשרות, כרושמי נישואין וכמגיירים. כך הרבנות תיבנה מלמטה למעלה, כאשר הכוח מועבר לעם.

מודל פעולה אחר, 'המודל הדמוקרטי', הציע להשתית את הממסד הרבני על רבני השכונות והיישובים, שייבחרו בבחירות ישירות על ידי תושבי השכונה או היישוב. רבנים אלה ירכיבו ועד רבנים בכל עיר או אזור אשר יתווה את המדיניות ההלכתית במקום.

תפקידי רב העיר ורב המועצה האזורית יבוטלו. רבנים אלה יבחרו את מועצת הרבנות הראשית ואת הרב הראשי, וכך הרבנות הראשית תיתן ייצוג לכלל חלקי האוכלוסייה, ובדומה למודל הקודם - תצמח מלמטה למעלה.

כמו במקרים רבים, הניסיון לשנות דבר מה ברבנות הראשית כשל. הרבנות נותרה בשליטתן המלאה של המפלגות החרדיות

הצעות החוק והמודלים השונים שהוצעו לתיקון מבנה הרבנות לא יצאו אל הפועל, ודומני שאין זה מקרי. הם כולם איימו לקחת מן המפלגות החרדיות את מה שהן כל כך זקוקות לו - היכולת לאייש את התפקידים במערך שירותי דת. עבור הציבור החרדי מדובר במשאב תעסוקתי ראשון במעלה, ומלבדו לא נראה שיש מגזר אחר שיכול למלאם. קשה לדמיין תרחיש שבו הציונות הדתית תאייש את כלל תפקידי משגיחי הכשרות, עובדי ה'חברא קדישא' ועוד. על כן, גם למען ההיכתנות הפוליטית וגם לטובת ההיכתנות המעשית, כל פתרון יצטרך להתחשב בנקודה הזו - לאפשר למגזר החרדי להיות מועסק בתחום שירותי הדת ולא לקחת זאת ממנו.

דומני, שההפרדה שהצענו למעלה בין משרתי הדת למייצגי הדת, תוכל מבחינה זו להוות הצעה ריאלית. תמציתה:

1. ביטול מועצת הרבנות הראשית והבחירות לה.
2. הפקדת תחום אספקת שירותי הדת בידי המשרד לשירותי דת, וניהולו דרך מינויים מקצועיים, בדומה לשאר השירותים שהמדינה מספקת.
3. ביטול כפל התפקידים של הרבנים הראשיים - נשיא מועצת הרבנות הראשית ונשיא בית הדין הרבני הגדול. נשיא בית הדין הרבני הגדול ימונה מבין דייני בית הדין הרבני הגדול, בכפוף להוראות משרד המשפטים.
4. הכנסת תמנה רב ראשי לישראל שיכהן בתפקיד ייצוגי בלבד, בדומה לנשיא המדינה, ויהיה נעדר סמכויות סטטוטוריות. הרב הראשי ימונה לקדנציה מוגבלת בזמן, שבסופה יוכל לעמוד לבחירה נוספת.
5. בדומה למדינה, גם במועצות המקומיות והאזוריות - המועצות הדתיות תבוטלנה ובמקומן יקום אגף לשירותי דת במועצה, אשר ינוהל באופן מקצועי.
6. התקן למינוי רבני עיר, רבנים אזוריים ורבני ושכונות יבוטל. אם מועצת העיר או האזור תבחר בכך, היא תוכל למנות רב לתפקיד ייצוגי וחינוכי במקום. שכרו ישולם ברובו מתקציב המועצה.
7. יישובים וקהילות יהיו חופשיים לבחור את הרבנים שהם מעוניינים בהם ללא שום הגבלה. השכר ישולם ברובו על ידי היישוב או הקהילה, בכפוף למנגנוני תמיכה מטעם המדינה המוסדרים בחוק.

בין הרבנות הראשית, שתהווה, במידה והמדינה תרצה בכך, גוף עצמאי וייצוגי של המדינה, ובין המוסד שאחראי של שירותי הדת.

על פי הצעתנו כאן, מועצת הרבנות הראשית תבוטל ובמקומה המוסד האחראי על אספקת כלל שירותי הדת יהיה המשרד לשירותי דת. המשרד לשירותי דת יהיה האחראי הישיר על ניהול מערך הכשרות, הרישום לנישואין, מבחני הסכמה לרבנות, פיקוח על מוהלים ושאר שירותי הדת, באמצעות רבנים מומחים ומקצועיים, אשר ימונו לתפקיד בדומה לאופן שבו מאיישים את שאר התפקידים הממשלתיים - מכרזים או

יש להדגיש, שאין מדובר בעסקת חבילה, ואפשר לממש את ההצעה בשלבים או בחלקים. לדוגמה, ניתן לבטל את כפל התפקידים של הרבנים הראשיים ולנתק בין הרבנות הראשית לבתי הדין הרבניים גם מבלי לגעת במועצת הרבנות הראשית. ניתן גם להקים אגפים לשירותי דת במועצות המקומיות במקום המועצות הדתיות, כפי שקורה כיום בערים כמו מודיעין, שוהם וחריש.

שירותי דת כגוף מקצועי

ובהרחבה: ההצעה המונחת כאן מתבססת על הצעה שהעלה ד"ר אריאל פינקלשטיין מן המכון הישראלי לדמוקרטיה. במחקר מדיניות שערך בנושא הרבנות המקומית בישראל, הוא ניתח את פעולת הרבנות, עמד על הכשלים המובנים במערכת ולבסוף הציע הצעה לתיקון המתבססת על ההבחנה שהצגנו למעלה בין משרתי הדת למייצגי הדת. אני מבקש להרחיב הצעה זו מן הרבנות המקומית אל הרבנות הארצית ולהבחין באופן עקרוני

והאידיאולוגי שאותו הן נושאות היום, הן יוכלו להיפתר ביתר קלות ומבלי לעורר רעש. ברגע ששירותי הדת יפסיקו להיות כלי ניגוח בידי מפלגות ומגזרים שונים ויהפכו לעניין מקצועי גרידא, הם יוכלו להתנהל באופן ישר, מתון ומתחשב, מבלי לעורר התנגדויות ובעיות.

במסגרת שירותי הדת שהמשרד לשירותי דת מציע יכללו גם מבחני ההסכמה לרבנות, אשר יכשירו רבנים להתמודד לתפקידים בתחום שירותי הדת במדינת ישראל. תעודות ההסכמה יהיו מקצועיות בלבד ויידרשו

אך ורק לצורך התפקידים המסוימים שהמשרד לשירותי דת מציע. רב שירצה לערוך חופות יידרש לעבור מבחנים על דיני חופה וקידושין. מזהלים יצטרכו לעבור מבחני הסכמה תיאורטיים ומעשיים בהלכות מילה. עובדי 'חברה

ועדות איתור, הבוחנים אך ורק את כישוריהם המקצועיים של המתמודדים. עובדים אלה לא ייחשבו 'נבחרו ציבור' ולא יהיו בעלי מעמד ציבורי, אלא ינהלו את כלל שירותי הדת באופן מקצועי ובלתי תלוי.

המדיניות ההלכתית בגופים האלה תתנהל בהתאם להלכה המקובלת בציבור הרחב ולעמדת פוסקי ההלכה המקובלים כיום הציבור. במקרה של מחלוקת בין עדות ואסכולות שונות, ידאג המשרד לאספקת שירותי דת ברמות ומסלולים

שונים שיתאימו לציבור מגוון, כפי שכיום יש הבחנה בשירותי הדת בין אשכנזים, ספרדים ותימנים, ועוד רמות שונות של פיקוח והקפדות למחמירים ולמקלים. אני מאמין שברגע ששאלות כאלו של מדיניות הלכתית ישילו מעליהן את המטען הייצוגי

פועלות כגוף עצמאי המקביל לעירייה, ייפככו המועצות הדתיות לאגף לשירותי דת בתוך המועצה המקומית (כאמור, הדבר כבר קיים בכמה רשויות) ויפעלו תחת הרשות המקומית, בדומה לשאר המחלקות בעירייה. את המינויים באגף לשירותי דת תעשה המועצה המקומית על בסיס מקצועי ובאמצעות מכרזים. האגף לשירותי דת בעיריות יהיה אחראי על כל שירותי הדת בעיר ויפעל תחת הרגולציה של המשרד לשירותי דת.

רבנות ראשית ייצוגית

מוסד אחר, נפרד מהמשרד לשירותי דת, יהיה 'הרב הראשי' או 'הראשון לציון'. לא בטוח שהמוסד הזה נצרך, ומי שיצטרך להחליט על כך זו הכנסת. בכל מקרה, תפקידו של המוסד הזה יהיה ייצוגי בלבד. תבוטל הכהונה הכפולה של רב ראשי אשכנזי וספרדי, וכן תבוטל הכהונה של הרב הראשי כנשיא בית הדין הרבני העליון (נשיא בית הדין ייבחר מבין הדיינים, כפי שנהוג בכל מערכת משפט

קדישא' ייבחנו בהלכות אבלות ובלניות ייבחנו בדיני מקוואות וטהרה. רושמי נישואים יצטרכו לעבור מבחנים בתחומם שלהם וכך גם משגיחי כשרות ומפקחי כשרות, עד לדרגים הבכירים ביותר. את מבחני ההסמכה לדיינות ינהל מערך בתי הדין הרבניים שהוא גוף נפרד הכפוף למשרד המשפטים.

מתוך כל הרבנים המוסמכים לתפקידיהם יוכל לקום ועד רבנים, אשר בדומה ללשכת עורכי הדין ישמש כגוף המפקח והמייצג של כלל הרבנים. ועד זה יארגן כנסים וימי עיון עבור כלל הרבנים, ינהל דיונים בענייני הלכה ואף ישמש כגוף משמעותי עבור הרבנים משרתי הדת. הוועד ייבחר בבחירות ישירות על ידי כלל הרבנים המוסמכים שישלמו דמי חבר שנתיים לוועד.

באופן דומה לזה שבו פועל המשרד לשירותי דת בתוך הממשלה, יפעלו המועצות הדתיות בתוך הערים. בניגוד למציאות הרווחת היום, בה מועצות דתיות

בדרכי נועם, וייצוג דתי של מדינת ישראל בעולם. הרב הראשי ישמש כפניה של היהדות בעיני הציבור וישאף לקירוב לבבות בעם ישראל בין מגזרים ועדות. כישוריו יידרשו להיות ייצוגיים ורטוריים, המסתמכים כמובן על ידע רחב במקורות היהדות ועומק רוחני ומחשבת. למותר לציין שהרב הראשי לא יזוהה באופן מובהק עם מפלגה כלשהי או עם מגזר כלשהו.

אם יידרש הרב לסוגיות הלכתיות הקשורות למדינה, הוא יוכל לכנס את פוסקי ההלכה הגדולים והמוכרים בציבור, לתווך להם את האתגרים והדרישות העולות מן השטח, ולהוציא מהם חוות דעת הלכתיות רלוונטיות. אם יהיה בעל כשרון, הוא יוכל לשאוף להביא אותם להסכמה ולהוציא פסק הלכה מוסכם אחד.

בדומה לרב הראשי הממלכתי, ערים יוכלו לבחור למנות לעצמן רב עיר משלהן בתפקיד סמלי, שגם הוא יהיה נעדר סמכויות סטטוטוריות. הרב לא ייחשב

צילום: אלי סתו, איציק אדר

הראשל"צ הרב שלמה משה עמאר והרב יונה מצגר

מתקונת). בדומה לאופן שבו מתקיים מוסד נשיא המדינה, הרב הראשי יכהן לבדו בתפקיד, כנבחר ציבור, וייבחר על ידי כלל חברי הכנסת לקדנציה של חמש שנים, שבסופן יוכל להציע עצמו לבחירה מחודשת (אפשר להציע מנגנון בחירה ציבורי אחר. לדעתי הבחירה על ידי הכנסת היא פשוטה יותר).

הרב הראשי לא יידרש לפסוק בענייני הלכה מורכבים ולא לעסוק באספקת שירותי הדת במדינת ישראל. הוא יהיה נעדר סמכויות סטטוטוריות ועיסוקו יתרכז בהנהגה רוחנית של כלל העם, השתתפות בטקסים ממלכתיים, חיזוק זהותה היהודית של החברה הישראלית

תפקידי רבנות נוספים

בדומה למתרחש בערים, גם מועצות אזוריות יחזיקו באגף לשירותי דת, אשר יספק את כלל שירותי הדת באזור וינוהל באופן מקצועי. מועצות אזוריות שירצו בכך, יוכלו למנות לעצמן רב אזורי שישימש בתפקיד ייצוגי. שכרו ישולם בהתאם למפתח התקציבי שנקבע לרבני ערים.

רבני יישובים ייבחרו לתפקידם על ידי תושבי היישוב ולא יהיו חייבים להיות בעלי הסמכה רשמית לרבנות. הם יעבדו תחת ועד היישוב, אשר יקבל תמיכה חלקית מן המדינה לתקצוב רב יישוב, בהתאם למפתח האמור לעיל. רק במידה שהרב היישובי יידרש לספק שירותי דת, כמו פיקוח על כשרות או רישום לנישואין, יהיה עליו לעבור את המבחנים הרלוונטיים של המשרד לשירותי דת. ייתכן שיישוב יבחר לקבל

עובד האגף לשירותי דת בעירייה ולמעשה כלל לא יהיה קשור אליו. הרב ייבחר על ידי כלל חברי מועצת העיר לקדנציה של חמש שנים - בהתאם לקדנציה של המועצה המקומית, שבסופן יוכל להציע עצמו לקדנציה נוספת, וייחשב כמינוי ישיר על המועצה. שכרו של הרב ישולם

בחלקו הגדול על ידי העיר

ומיעוטו על ידי המדינה

וגובהו יהיה ביחס ישיר

למספר תושבי העיר. ערים

שלא ירצו במינוי רב עיר, לא

יחויבו לעשות כן.

רב העיר לא יהיה בעל

סמכות הלכתית בעיר.

הוא לא יחתום על תעודות

כשרות ולא על מסמכי הנישואין. תפקידו

יהיה ייצוגי וחינוכי בלבד - לעבור בין בתי הכנסת ובתי הספר, ללוות משפחות, לקרב בין מגזרים ועדות ולהופיע בטקסים עירוניים. כשאנשי העיר יראו אותו, הם יראו את פניה היפות של היהדות.

רב העיר לא יהיה בעל סמכות הלכתית

בעיר. הוא לא יחתום

על תעודות כשרות ולא

על מסמכי הנישואין.

תפקידו יהיה ייצוגי

וחינוכי בלבד

את שירותי הדת ישירות מן המועצה האזורית ואילו רב היישוב יתמקד בתפקיד ההנהגה הרוחנית וההלכתית לבדו. הכול בהתאם לצורכי תושבי היישוב ורצונם.

התקן שקיים היום לרבני שכונות בערים יבוטל. רבני קהילות ייבחרו לתפקידם על ידי חברי קהילה וגם הם לא יהיו חייבים להיות בעלי הסמכה רשמית לרבנות. המדינה תתמוך בקהילות מוסדרות בהתאם לגודלן ולמצבן הסוציו-אקונומי, והן יוכלו להשתמש בתקציב שניתן להן כדי למנות לעצמן רב מתאים. רק רב קהילה שירצה לספק שירותי דת, כמו עריכת חופות, יצטרך לעבור את ההסמכות המוכרות לכך על ידי המשרד לשירותי דת. שוב, הכול בכפוף לדרישות הקהילה.

כפי שקורה היום, פוסקי הלכה וגדולי תורה מובהקים לא יהיו קשורים כלל למשרד לשירותי דת ולא יזדקקו להכרה ממסדית. כפי שקורה היום, הם יצמחו מלמטה למעלה, מתוך בתי המדרש השונים, ויקבלו הסמכה לרבנות מפי רבותיהם, גדולי התורה של הדור הקודם.

מעמדם יסתמך על הכרה ציבורית רחבה בזכות פסקי הלכה שיתנו וכתבים תורניים שיפרסמו. רבנים אלה לא יהיו זקוקים להסכמת אף נציג מן הממסד כדי להיחשב כתלמידי חכמים חשובים (ועדה מיוחדת במשרד לשירותי דת תוכל להכיר בהם כעורכי חופות וכספקי שירותי דת נוספים בלא בחינות שבכתב).

רבנים גדולים אלה יהיו משוחררים מכל תלות או מחוייבות פוליטית והם יוכלו להתבטא בחופשיות גמורה, כפי שראוי לאנשי תורה. הם יהוו דמויות מופת עבור מגזרים וזרמים בחברה הישראלית, וישמשו למעשה המנהיגות הרוחנית של שבטי ישראל. אם ירצו להיבחר לתפקיד ממלכתי, כרבנים מייצגי הדת, יהיה עליהם לקבל על עצמם את מגבלות התפקיד. כל עוד לא יעשו כן, הם ייהנו מאוטונומיה מלאה, מה שיאפשר לעולם התורה להתנהל בחופשיות ולהתמודד באופן נטול אינטרסים ופוליטיקה עם האתגרים הגדולים העכשוויים הניצבים בפני ההלכה והמחשבה היהודית.

חלק ד:

הלכה למעשה

להפריד רבנות ממדינה

”חייבת להיות הפרדה בין הרשות השלטונית - הכנסת והממשלה, לבין הרשות התורנית. לא הפרדת הדת מן המדינה במונח האמריקאי אלא הפרדה בין שטחי השיפוט של שתי הרשויות, כך שיהיה מעמד חוקי מוכר לרשות התורנית ואף סמכויותיה של הכנסת יהיו מוגבלות לתחומים מסוימים.”

(הרב נחום אליעזר רבינוביץ', מסילות בלבבם, עמ' 350)

השתלטות הפוליטיקה על מוסד הרבנות הראשית גורמת לרבים בחברה הישראלית לטעון בעד הפרדת הדת מהמדינה. אך הדבר אינו אפשרי במדינה המגדירה עצמה כמדינה יהודית או למצער מדינת הלאום של העם היהודי. אי אפשר לדבר על הפרדה טוטלית של דת ומדינה במקום שמעניק זכות שיבה בלעדית ליהודים, שזהותם מוגדרת על פי

ההלכה, שמנהיג יום מנוחה שבועי בשבת, שמנהל את חייו על פי לוח השנה העברי, שמחזיק מערך גיור ועוד. ואולם, הגם שאי אפשר להפריד לחלוטין בין דת ומדינה בישראל, בהחלט אפשר וצריך לדבר על הפרדת הרבנות מהמדינה.

כדי שמוסד הרבנות יזכה בכבוד הראוי לו, צריך לנתק אותו מן הפוליטיקה. הניתוק לא רק ירומם את קרנה של הרבנות בעיני הציבור אלא בראש ובראשונה יתרום לרבנים עצמם - הוא ישחרר אותם מהתלות בפוליטיקה ויאפשר להם להתנהל בחופשיות.

כפי שראינו, כדי שהדבר יקרה יש להפריד בין הפונקציות השונות המרכיבות את התפקיד הרבני ולמנות אנשים מתאימים לכל תחום - משרתי דת מקצועיים לחוד ומייצגי דת ראויים לחוד.

אני מאמין שלהצעה זו יש היתכנות לעבור בחקיקה, שכן היא משאירה את כל מערך שירותי הדת תחת ניהולו של המשרד

דת

לכאורה כל האינטרסים של כל סיעות הבית זוכים למענה, ובעזרת קידום נכון, ציבורי ופוליטי, ייתכן שהוא יהיה מיושם. אם מפלגות ישתכנעו להכניס אותו למצע שלהן, ומשם להסכמים קואליציוניים, יש סיכוי שבעתיד נראה אותו מתממש.

מה אפשר לעשות כעת?

שינויים דרמטיים שכאלה אינם עוברים בכנסת תוך יום. מדובר בתהליך שלוקח זמן. האם ישנם צעדים שאפשר לעשות בינתיים על מנת להחליש את אחיזת הפוליטיקאים ברבנות ולפעול באופן אקטיבי לתיקון המוסד המשמש כפניה של היהדות בעיני הציבור הרחב, בארץ ובעולם?

התשובה היא חיובית. הנה כמה צעדים שאפשר לנקוט בהם כבר כעת, חלקם כתבתי למעלה:

א. חשיפה ציבורית - חשוב שהציבור הרחב, במיוחד זה הצינוני-דתי, ידע מה מתנהל "מאחורי הקלעים" של

לשירותי דת, ואף מחזקת את מעמדו. שימור כלל התפקידים הללו הוא אינטרס ראשון במעלה של המפלגות החרדיות, הזקוקות להם כדי לספק תעסוקה לאנשיהן. מנגד, הצעה זו תשחרר את אלפי הקהילות והיישובים בארץ מתלות ברבנות הארצית ותאפשר להם לקבל תמיכות עבור רבנים שהם יבחרו באופן אוטונומי. מצד שלישי, הרב הראשי הייצוגי יזכה להכרה ממלכתית וישמש בתפקיד משמעותי בהרבה בייצוג היהדות במדינת ישראל ומחוצה לה. הדבר יהלום את תפיסות העולם שבציונות הדתית, הרואות במדינת ישראל ביטוי להתחדשות היהודית בעת הזו.

בפועל, קידום התוכנית הזו דורש כמה תיקוני חקיקה, ובראשם פירוק הרבנות הראשית בתצורתה הנוכחית וביזורה למחלקות נפרדות בתוך המשרד לשירותי דת וכינון מוסד הרב הראשי. אלו שינויים דרמטיים אך הם אפשריים. במודל הזה,

מדינה

הרבנות, איך מתמנים רבנים לתפקידים בכירים במדינת ישראל וכיצד הרבנות מתפקדת. מעבר ל'דילים' הפוליטיים המדווחים בתקשורת הכללית והמגזרית, יש עוד הרבה מה לחשוף. לדוגמה, בדיקה קלה מלמדת שבשנים תש"פ ותשפ"ב התכנסה מועצת

הרבנות הראשית רק פעמיים בשנה. בשנת תשפ"א היא כונסה ארבע פעמים בלבד. יותר משהדבר מלמד על חוסר תפקוד הוא מלמד על אי סדרים באופן קבלת החלטות. בדיקה נוספת מלמדת

ששלושת חברי מועצת הרבנות שנבחרו לעמוד בוועדה המפקחת על רבני היישובים הם רבנים מטעם תנועת ש"ס. ככל שירבו החשיפות התקשורתיות ויעלה העניין הציבורי, כך הציבור יבין מי הרבנות הממונה עליו היום.

ב. שינוי תודעתי - בעקבות ההבנה הציבורית בנוגע למה שמתחולל ברבנות הראשית, יש לצפות שהגישה אליה תשתנה. במקום להעניק לה כבוד מדומה, שלא תמיד היא ראויה לו, הציבור ילמד להכיר במעמדה הריאלי. הרבנות הראשית היא

האחראית מטעם המדינה על אספקת שירותי דת ומבחינה זו מעמדה אינו אמור להיות שונה מכל מעמד של פקיד ממשלתי המספק שירותים. חברי מועצת הרבנות הראשית אינם בהכרח גדולי דור מבחינה תורנית, ודאי

לא באופן שמזכיר את הסנהדרין, וגם מבחינה ציבורית, יש ספק עד כמה יש לראות בהם 'בחרי ציבור' - זאת לאור השליטה של הפוליטיקאים בגוף הבוחר. ככל שהציפיות מהרבנות יותאמו למעמדה, כך האכזבה והזעזוע ממנה יקטנו.

הצעה זו תשחרר את מאות הקהילות והיישובים בארץ מתלות ברבנות הארצית ותאפשר להם לקבל תמיכות עבור רבנים שהם יבחרו באופן אוטונומי

ג. מעורבות עירונית - על הנעשה

במסדרונות הכנסת לאדם הפשוט קשה להשפיע, אבל הוא בהחלט יכול להשפיע על הנעשה בשלטון המקומי. תושבי שכונות יכולים להתנגד למינוי רב שכונה שלדעתם אינו מתאים להם. תושבי ערים יכולים להפעיל לחץ על העירייה לא למנות רב עיר, שאינו מתאים לאופי המקום, או לבטל את המועצות הדתיות, שמנוהלות על ידי פוליטיקאים, ולהקים במקומן אגף לשירותי דת בעירייה. גם תושבי יישובים צריכים לדרוש רבנים שבהם הם מעוניינים, ותושבים של מועצות אזוריות צריכים לדרוש לא למנות רב אזורי שהם אינם חפצים בו.

ד. חיזוק הרבנות המקומית - במקביל

להחלשת מעמדה של הרבנות הראשית, הממונה מגבוה, יש לחזק את הרבנות המקומית, שצומחת מלמטה. יש לעודד קהילות למנות לעצמן רבנים ולתמוך בהם רוחנית וכלכלית ככל

שניתן. יש להזמין את רבני הקהילות לכנסים וימי עיון שנערכים, להוקיר ולרומם אותם. בנוסף, יש להאדיר תלמידי חכמים ופוסקי הלכה, צדיקים וישרי דרך, שאינם מוכרים בהכרח על ידי הממסד אך זכו לאמון הציבור. ככל שהקהל הדתי יתייחס אליהם כפניה הייצוגיים של היהדות, כך הם יתפסו גם בעיני הציבור הרחב.

ה. חיזוק חלופות - על הציבור להצביע

ברגליים בכל הנוגע בתחום שירותי דת. יש להימנע מלצרוך שירותי דת מרבנויות שאינן מתנהלות באופן תקין או מספקות שירות בלתי הולם. כיום, בעקבות פתיחת אזורי הרישום בנישואין קל מאוד לזוגות שמתחתנים לבחור את הרבנות שבה הם נרשמים. אפשר גם לחזק אלטרנטיבות בתחום שירותי הדת, כדוגמה ארגון רבני 'צהר', אשר אחראי במישרין ובעקיפין לשיפור דרמטי בשירותי הדת במדינת ישראל.

מעין סיכום

אנו מצויים בתקופה מיוחדת, שבה מדינת ישראל והחברה הישראלית פתוחים לשינויים בעיצוב סדר היום הציבורי והפוליטי. זהו הזמן ליזום ולקדם מהלכים בתחומי הדת והמדינה, שהודחקו והושחקו במשך עשרות שנים לטובת הסטטוס-קוו המשתקן. אין אנו רשאים לידום בעת הזו. חובתנו לנצל את הרגע, לעורר תשומת לב ציבורית ולנסות לסחוף ציבור גדול אחרינו. תפקידה של ציונות דתית שורשית, כממשיכה את מורשתו של מייסד הרבנות הראשית **הרא"ה קוק**, היא להוביל את המהלכים הללו בתחום הרבנות ובכלל בתחומי הדת והמדינה, ולא להפקיר אותם בידי מפלגות שהיהדות הממלכתית אינה עומדת בראש סדר מעייניהן.

למעלה ממאה שנה לאחר כינונה של הרבנות הראשית בישראל הגיעה העת לפעול לתיקונה.

תפקידה של ציונות דתית שורשית, כממשיכה את מורשתו של מייסד הרבנות הראשית, היא להוביל את המהלכים הללו בתחום הרבנות ובכלל בתחומי הדת והמדינה ולא להפקיר אותם

הצעה לתיקון

1

פירוק מועצת הרבנות הראשית
וכפל התפקידים של הרבנים הראשיים

3

מייצגי דת

מינוי רב ראשי / רב עיר
כתפקיד ייצוגי
(בכפוף לרצון הרשות)

רב ראשי אחד
תפקיד סמלי בלבד
בחירה על ידי:

- הכנסת
- מועצת העיר

2

משרתי דת

העברת סמכויות שירותי
הדת לגוף מקצועי
במשרד לשירותי דת
וברשויות המקומיות

מינויים מקצועיים
אספקת שירותי דת
המעסיק:

- המשרד לשירותי דת
- אגף לשירותי דת ברשויות

בעשרות השנים האחרונות הפכה הרבנות הראשית לכלי שרת בידי פוליטיקאים השולטים בה וממנים אליה את מקורביהם. התוצאה: הרבנות הראשית חסרה את היכולת לתת מענה לאתגרים הגדולים שעמם מתמודדת מדינת ישראל, והציבור הרחב כולו מצביע ברגליים. לא לכך התכוון הראי"ה קוק כאשר ייסד את הרבנות הראשית לפני כמאה שנים. מה אפוא אפשר לעשות כדי לרפא את תחלואיה של הרבנות הראשית? כיצד אפשר להשיב את עטרת הרבנות הראשית ליושנה?

החוברת 'הרבנות הראשית: פוליטיקה, סמכות והצעה לתיקון', צוללת אל נבכי מוסד הרבנות הראשית, בוחנת את מקורות סמכותה מבחינה רעיונית והלכתית, ומשם מצמיחה הצעה קונקרטית וברת-יישום לתיקון מערכת של מוסד הרבנות במדינת ישראל, תוך התחשבות בכלל האינטרסים הארציים והמקומיים.

הרב ד"ר עידו פכטר - מנהל תחום רבנים וקהילות בתנועת נאמני תורה ועבודה - קולך, כותב ומרצה בתחום היהדות המודרנית, ומייסד בית מדרש 'למעשה - יוצרים הלכה ישראלית'

יוצא לאור בחסות "המרכז הרעיוני של תנועת נאמני תורה ועבודה - קולך"